

Doç. Dr. Çağdaş Yüksel

<https://orcid.org/0000-0002-2230-3702>

Pamukkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Denizli / TÜRKİYE

ROR Id: <https://ror.org/01etz1309>

Yaşlanmanın, Geçmiş Başarılar Odaklanmanın ve Mutlak Gücü Sahip Olmanın Zihinsel Esnekliği ve Yanılmazlık Hissine Etkileri Üzerine Tarihi Bir Karşılaştırma: Mustafa Kemal Atatürk ve Napoleon Bonaparte

A Historical Comparison on the Effects of Aging, Focusing on Past Achievements, and Having Absolute Strength on Mental Flexibility and Sense of Infallibility: Mustafa Kemal Atatürk and Napoleon Bonaparte

ÖZET

İktidarda olan kişilerin mutlak güce sahip olmaları tarih boyunca çeşitli sıkıntılar yaratmıştır. Mutlak güce sahip bir yöneticinin aynı zamanda yaşlanmaya başlaması, genellikle tutumunun sertleşmesine ve yanılmazlık duygusunun artmasına yol açmıştır. Tarih boyunca pek çok ünlü şahsiyet bu etkenlerin kurbanı olmuştur. Fakat her şeye rağmen bu etkilere direnenler de vardır. Bu çalışmada mutlak gücü sahip olmanın, yaşlanmanın ve geçmişteki başarılar aşırı derecede odaklanmanın zihinsel esnekliği azaltmasının ve yanılmazlık hissini zirveye çıkarmasının örneği olarak Napoleon Bonaparte'ın görevdeki son birkaç yılı incelenmiştir. Bunun zıddı bir örnek olarak da Mustafa Kemal Atatürk'ün son birkaç yılı analiz edilmiştir. Çalışmanın temel amacı zihinsel esnekliği ve yaratıcılığı koruyamamanın yıkım getirdiğini tarihi bir örnek üzerinden göstermekken, bunun tersi bir durumun sağlayacağı faydaları yine tarihi bir olay üzerinden gözler önüne sermektir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, Napoleon Bonaparte, Mutlak Güç, Yaşlanma.

ABSTRACT

The fact that people in power have absolute power has created various problems throughout history. The aging of an all-powerful manager has often led to a hardening of his attitude and a heightened sense of infallibility. Throughout history, many famous personalities have been victims of these factors. However, there are those who resist these influences. This study examines Napoleon Bonaparte's last few years in office as examples of how having absolute power, getting older, and an excessive focus on past achievements can reduce mental flexibility and heighten the sense of infallibility. As an opposite example, the last few years of Mustafa Kemal Atatürk were analyzed. The main purpose of the study is to show, through a historical example, that not being able to protect mental flexibility and creativity brings destruction, while revealing the benefits of the opposite situation through a historical event.

Keywords: Mustafa Kemal Atatürk, Napoleon Bonaparte, Absolute Power, Aging.

1. GİRİŞ

Şüphesiz yaşlılık tabiri çağa göre farklılık taşımaktadır. Günümüzde ortalama ömrün artması ile birlikte yaşlı tanımı geçmişe göre oldukça farklılaşmıştır. Ancak 20. yüzyılın ortalarına kadar ortalama ömür genel olarak 60 yaş olarak düşünüldüğünde makalede 45 yaş ve sonrasını yaşlı kabul etmek hatalı olmayacaktır.

İnsanlar yaşlandıkça, yaşam deneyimleri ve birikimleriyle birlikte birçok olumlu nitelik kazanırken, bazı zihinsel meydan okumalarla da karşılaşabilirler. İnsanların zihinsel esnekliklerini kaybetmeleri ve geçmişteki başarılarına takılıp kalmaları, bu zihinsel meydan okumalardan bazılarıdır.

Zihinsel esneklik, bireylerin yeni durumlara uyum sağlama, değişime adapte olma ve çeşitli düşünce şekillerini benimseme yeteneğini ifade eder (Diamond, 2013, 155). Yaşlandıkça, bazı insanlar zihinsel esnekliklerini kaybetme eğilimi gösterebilirler. Bunun birkaç nedeni vardır.

Birincisi, yaşlılıkla birlikte beyinde bazı doğal değişiklikler meydana gelir. Beyindeki sinir hücreleri ve bağlantılarının sayısı azalabilir, sinir iletimi yavaşlayabilir ve hafıza fonksiyonları etkilenebilir. Bu fizyolojik değişiklikler, zihinsel esnekliği olumsuz etkileyebilir (Raz ve Kennedy, 2009, 420).

İkincisi, yaşlılık dönemi genellikle rutinlerin ve alışkanlıkların yerleştiği bir dönemdir. Uzun yıllar boyunca biriktirilen bilgi ve deneyimler, insanları belli bir düşünce kalıbına hapsetme eğiliminde olabilir. Yeni fikirlere, perspektiflere veya değişikliklere açık olmama durumu, zihinsel esnekliği sınırlayabilir (Lövdén vd., 2005, 427).

Geçmiş başarılarına takılıp kalmak, yaşlanan insanlar arasında sıkça görülen bir durumdur. Birçok insan, hayatlarının belirli bir döneminde elde ettikleri başarıları temel alarak kimliklerini tanımlarlar ve bu başarılarından gurur duyarlar. Ancak, bu durum bazen olumsuz etkiler yaratabilir.

Geçmiş başarılarına takılıp kalmak, yeniliklere veya değişimlere direnme eğilimini beraberinde getirebilir. Bir kişi, geçmişteki başarılarına o kadar sıkı sıkıya bağlanır ki yeni hedefler belirlemede veya farklı bir yöne ilerlemede zorlanabilir. Bu durum, kişinin gelişimini sınırlayabilir ve zihinsel olarak takılıp kalmasına yol açabilir (Gutchess, 2014, 580).

Genel olarak bakıldığında yaşlandıkça, insanlar zihinsel esnekliklerini kaybetme eğilimi gösterebilirler ve geçmiş başarılarına takılıp kalabilirler. Zihinsel esneklik kaybı, beyindeki doğal değişiklikler ve rutinlerin yerleşmesiyle ilişkilidir. Geçmiş başarılarına takılıp kalmak ise kişinin yeni deneyimlere, değişime ve gelişime direnme eğiliminden kaynaklanabilir.

Yaşlanma gibi mutlak güç de insan psikolojisinin olumsuz etkileyen etmenlerin başında gelmektedir. İktidarı elinde tutan kişinin kendisini kontrol edecek mekanizmalardan yoksun olduğunda güç zehirlenmesine maruz kalma ihtimali oldukça artmaktadır. Bunun sonucunda ortaya çıkan yapıyı genel olarak tiranlık olarak adlandırmak gerekir. Tiranların karakteristikleri ve liderlik tarzları, onları farklı kılan bir dizi faktöre dayanır (Almond, 1956, 401). Tiranların zihinsel esnekliklerini kaybetmeleri, en doğru kararı kendilerinin vereceklerine inanmaları ve geçmişteki başarılarına saplanıp kalmaları, bu liderlerin davranışlarının ve karar verme süreçlerinin önemli yönleridir.

Zihinsel esneklik, bireylerin değişime açık olma, alternatif düşünce şekillerini benimseme ve yeni durumlara uyum sağlama yeteneğini ifade eder. Ancak, tiranların ve diktatörlerin zihinsel esneklikleri genellikle sınırlıdır (Mann, 2004, 56). Bunun birkaç nedeni vardır.

İktidar Kontrolü: Tiranlar ve diktatörler, güçlerini sürdürebilmek için kontrol ve otoriteyi elinde tutma eğilimindedir. Bu nedenle, farklı perspektifleri veya eleştirileri tolere etmek yerine, kendi düşüncelerini ve vizyonlarını dayatma eğilimindedirler. Bu, zihinsel esnekliği sınırlayabilir ve alternatif çözümlerin veya değişikliklerin göz ardı edilmesine yol açabilir.

Kişisel Güven ve Özgüven: Tiranlar ve diktatörler genellikle kendilerine büyük bir güven duyarlar ve en doğru kararları vereceklerine inanırlar. Bu özgüven, alternatif fikirleri veya eleştirileri kabul etme eğilimini azaltabilir. Kendi fikirlerine sıkı sıkıya bağlı kalarak, farklı bakış açılarını göz ardı edebilirler.

Güç Zehirlenmesi: Tiranlar ve diktatörler, uzun süreli güç sahibi olmanın ve kontrolün tadını çıkarabilirler. Bu güç zehirlenmesi, zihinsel esnekliği olumsuz yönde etkileyebilir. Kendi düşünceleri ve yöntemleri üzerinde aşırı bir odaklanma, değişime direnme ve yeni fikirleri reddetme eğilimini tetikleyebilir (Renshon, 2018, 205).

Tiranlar ve diktatörler, genellikle en doğru kararı verecekleri konusunda büyük bir inanca sahiptirler. Bu özgüven, karar verme süreçlerinde baskın bir rol oynar. Ancak, bu durum bazı sorunlara yol açabilir:

Bilgi Sınırlamaları: Tiranlar ve diktatörler, genellikle dar bir çevreyle çevrili olabilirler ve sınırlı bir bilgi akışına sahiptirler. Bu durum, karar verme süreçlerinde bilgi eksikliğine yol açabilir ve doğru kararı verebilmek için gerekli olan geniş bir perspektifi sağlamayabilir.

Yanlış Güven: Tiranların ve diktatörlerin kendi kararlarının her zaman doğru olduğuna dair güçlü bir inancı vardır. Bu durum, hatalı veya yanlış kararlar almalarına neden olabilir. Alternatif görüşleri veya eleştirileri göz ardı etmek, karar verme sürecinde objektiflikten uzaklaşmalarına yol açabilir.

Risk Almada Yüksek Eğilim: Tiranlar ve diktatörler, genellikle risk alma eğilimi gösterirler. Karar verme süreçlerinde cesur ve hızlı adımlar atmaya meyillidirler. Ancak, bu risk alma eğilimi olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilir ve kararların dikkatli bir şekilde değerlendirilmemesine neden olabilir (Svolik, 2012, 89).

Mutlak gücün getirdiği zehirlenmeye bağlı olarak tiranlar ve diktatörler, geçmiş başarılarına sıkı sıkıya bağlı kalma eğilimindedirler. Bu durum, bazı olumsuz sonuçlara yol açabilir:

Değişime Direnme: Tiranlar ve diktatörler, geçmişte elde ettikleri başarıları temel alarak kendilerini meşrulaştırabilirler. Bu durum, değişime direnme eğilimini güçlendirebilir ve yeni fikirleri veya

gelişmeleri reddetmelerine neden olabilir. Bu tutum, ilerlemeyi engelleyebilir ve toplumsal veya ekonomik sorunların çözümünde aksaklıklara yol açabilir.

Yüksek Kendine Güven: Geçmiş başarılarına dayanarak, tiranlar ve diktatörler genellikle kendilerine yüksek bir özgüven duyarlar. Bu özgüven, eleştirilere ve geri bildirimlere kapalı olmalarına neden olabilir. Geçmiş başarılarının gölgesinde yaşamaya devam ederken, yeni sorunların veya değişen koşulların farkına varmakta zorlanabilirler.

Toplumsal Denge ve İsyan Tehlikesi: Geçmiş başarılarına takılı kalmak, toplumda hoşnutsuzluğa ve isyan potansiyeline yol açabilir. Toplumsal değişim taleplerini görmezden gelmek veya bastırmak, toplumun huzursuzluğunu artırabilir ve tiranın veya diktatörün uzun vadede istikrarsızlıkla karşılaşmasına neden olabilir (Tucker, 2006, 162).

Tiranların ve diktatörlerin zihinsel esnekliklerini kaybetmeleri, en doğru kararı kendilerinin vereceklerine inanmaları ve geçmişteki başarılarına takılıp kalmaları, liderlik tarzlarının önemli yönleridir. Bu eğilimler, alternatif fikirleri göz ardı etmelerine, karar verme süreçlerinde hatalı adımlar atmalarına ve toplumsal değişimleri engellemelerine yol açabilir. Diktatörlerin bu eğilimlerinin sonuçları, liderlikleri ve toplumlar üzerinde önemli etkiler yaratabilir.

2. NAPOLEON BONAPARTE

Napoleon Bonaparte, tarihteki en önemli şahsiyetlerden biridir. Çok başarılı bir general olmasının yanı sıra önemli bir devrimci, başarılı bir devlet adamı ve stratejisttir. Karşısında güçlü devletler, benzer doktrinleri ve donanımı kullanan ordular olmasına ve pek çok kez birden fazla düşmanla savaşmasına rağmen girdiği savaşların pek çoğunu etkileyici şekilde kazanmıştır. Kaos içindeki bir ülkenin başına geçmesine rağmen etkileyici askeri başarılar kazanmış, ihtilalin getirdiği pek çok yeniliğin kurumsallaşmasını sağlamıştır. 10 yıl boyunca Avrupa'ya hükmetmiştir.

Napoleon Bonaparte, sıradan bir subay olarak başladığı askerlik kariyerinde çok hızlı yükselmiştir. Onun bu yükselişinde şüphesiz Fransız İhtilali'nin yarattığı kaotik ortam ve yükseliş fırsatları önemli rol oynamıştır. Ancak Napoleon'un yıldızını parlatan asıl olay kazandığı askeri başarılarıdır (Roberts, 2023, 860). Bu askeri başarılarda yaratıcılık ve esneklik büyük rol oynamıştır. Fransız İhtilali sırasında ihtilal karşıtı bir isyan başlatan ve İngiliz donanmasından destek alan Toulon şehri Fransız Ordusu'na uzun süre direnmeyi başarmıştır. Sonunda Napoleon'un uygulamak istediği askeri plan yürürlüğe konmuş ve Toulon kısa süre içinde ele geçirilmiştir (Barnes, 2022, 7). Napoleon'un Toulon kuşatmasında oynadığı rol ve hızlıca sonuca ulaşması isminin duyulmasına ve yükselişinin başlamasına sebep olmuştur. Napoleon general olduktan sonra İtalya'da Avusturya'ya karşı yürüttüğü savaşlarda (Uçarol, 2013, 21-22) pek çok askeri meziyetinin yanı sıra yaratıcılığını ve esnekliğini de kullanmıştır. İtalyanların beklemediği şekilde harekete geçerek sınırlı kaynaklarla başarıya ulaşmıştır.

İngiltere'nin deniz üstünlüğü karşısında Napoleon yaratıcı bir çözüm bularak Mısır'a gizlice gitmeyi ve İngilizlerin Hindistan ile bağlantısını keserek bu devleti barışa zorlamayı tasarlamıştır (Armaoğlu, 1983, 22). Burada mevcut şartlar içinde bulunabilecek en iyi çözümlerden birini bulmayı başarmıştır. Ancak Mısır seferi çeşitli nedenlerden ötürü başarısızlık ile sonuçlanmıştır.

Napoleon'un yaratıcılık, esneklik ve insanlarla iyi iletişim kurma gibi özellikleri uzun yıllar devam etmiş ve kendisinin pek çok başarı kazanmasında önemli rol oynamıştır. İmparator olduktan sonra Napoleon'un askeri esnekliği, yaratıcılığı ve etkili iletişim kurma becerisi uzun bir süre daha devam etmiştir.

Napoleon, imparator olarak mutlak gücü eline aldıktan sonra Avusturya, Prusya ve Rusya'ya karşı yürüttüğü savaşlarda daha önceki uygulamalara devam etmiş, böylece hem yeni zaferler kazanmış hem de askerleri tarafından çok sevilmiştir. Napoleon'un kariyeri askeri açıdan çok riskli ve yaratıcı bir deneme olan Austerlitz Savaşı ile birlikte zirveye çıkmıştır (Barnes, 2022, 27).

Napoleon, siyasi gücünün zirvesine Tilsit Antlaşması ile ulaşmıştır (Uçarol, 2013, 28). Bu tarihten itibaren mutlak gücün, büyük başarıların ve yaşının ilerlemesinin etkisi ile birlikte Napoleon çevresinin fikirlerini dikkate almamaya başlamıştır. Kendisinin yanılmaz olduğuna inanması sonrasında aldığı kararlar ile Avrupa devletlerini hızla düşmanları haline getirmeye başlamıştır. Uzlaşmaz bir tavır takınmış ve hırslarını dizginleyemez bir hale gelmiştir. Mutlak gücün getirdiği aşırı öz güven sonrasında Napoleon, İspanya'yı işgal etmiş ve İspanyolların gösterdiği direnişi daima küçümsemiştir. Oysa İspanya'daki direniş hem Fransa'nın Avusturya ile yaptığı savaşlarda hem de Rusya seferi sırasında Fransız Ordusu'nun bir kısmını meşgul etmiş, Fransa'ya büyük bir mali yük getirmiştir.

Yanılmazlık hissini yanı sıra askeri seferlerde esneklikten ve yaratıcılıktan uzaklaşmaya başlaması Napoleon iktidarının sonunu getirmiştir. Öncelikle İspanya işgali devam ederken Avusturya ile yaptığı Aspern-Essling Savaşlarında mağlup olmuştur. Bunun en önemli nedeni avantajlı konumda bulunan düşmanı klasik cephe taarruzları ile sürmeye çalışması ve riskli taktiksel girişimlerden kaçınmasıdır. Bu savaşların intikamını almak için başlattığı Wagram Savaşı'nda da katı bir askeri taktik uygulamıştır. Her ne kadar bu savaşta zafer kazansa da geçmiş savaşlarına kıyasla fazla miktarda zayıf vermiştir.

Böylece Napoleon mutlak gücün, geçmiş başarıların ve yaşlanmanın getirdiği psikolojik etki ile yaratıcılığını kaybetmeye ve daha dar kalıplar içinde hareket etmeye başlamıştır (Öztürk, 2019, 11). Büyük başarılarına çok fazla odaklanarak kendisinin yanılmaz olduğuna ve her zaman kazanacağına kendisini inandırmıştır. Bu davranış tarzı Napoleon İmparatorluğu'nun sonunu getirmiştir. Nitekim 1812 yılında Napoleon Rusya seferini başlatmıştır (Uçarol, 2006, 29). Bu sefer sırasında Rusları mağlup ettiği Smolensk ve Borodino savaşlarında klasik cephe taarruzlarında ısrar ederek zaferi çok yüksek zayıf pahasına kazanabilmiş, düşman ordusunu imha edememiştir (Barnes, 2022, 35; Mikaberidze, 2016, 161). Bu savaşlarda Napoleon'un eskiden kendisine büyük zaferler kazandıran riskli manevralardan ısrarla kaçındığı göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra kendisine çeşitli önerilerde bulunan kurmaylarını da kararlılıkla reddederek kendi planını uygulamakta direnmiştir.

Borodino Savaşı sonrasında yaşanan gelişmeler Napoleon'un tek bir fikre ne kadar saplandığını gözler önüne sermiştir. Napoleon, Rusları mağlup ettikten sonra Rusların barış isteyeceğine kesin kanaat getirmiştir. Fakat Ruslar bir girişimde bulunmamışlar, Moskova'yı boşaltarak daha doğuya çekilmişlerdir (Armaoğlu, 1997, 72; Öztürk, 2019, 56). Rusların izlediği stratejiye uyum sağlamakta zorlanan Napoleon Moskova'yı işgal etmiştir. Burada birkaç hafta Ruslardan barış teklifi gelmesini beklemiştir. Kendi stratejisinde ısrar ederek mevcut koşulları değerlendirmemiş, kışın yaklaşmasına rağmen geri çekilme önerilerini reddetmiştir. Bu inat sonucunda Fransız Ordusu Rus saldırıları ve kış koşulları nedeniyle korkunç kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kalmıştır.

Rusya'da yaşadığı kayıplar nedeniyle zamana ihtiyacı olan Napoleon, düşmanlarının Almanya'yı boşaltması koşuluyla yaptığı barış teklifini reddetmiştir. Sayı olarak dezavantajlı durumda olmasına rağmen Leipzig Savaşı sırasında hiçbir yaratıcı girişimde bulunmamış, klasik cephe çatışmalarına razı olmuştur. Bu klasik taktik neticesinde geri çekilmek zorunda kalarak Almanya'yı kaybetmiştir. Düşmanlarının Fransa'nın ihtilal öncesi sınırlarına dönme önerisini de reddetmesi üzerine savaş Fransız topraklarına taşınmıştır. Birkaç ayrı ordunun Fransa topraklarında ilerlemesine ve kendisinin yeterli askere sahip olmamasına rağmen Napoleon zafer kazanacağına inanarak savaşı sürdürmüştür. Kendisine yapılan önerileri tereddüt etmeden geri çevirmiştir. Bunun neticesinde sonunda generalleri kendisine isyan ederek onu tahttan çekilmeye zorlamışlardır.

Sürgüne gönderildiği Elba Adası'ndan kaçarak yeniden Fransa'nın başına geçmeyi başaran Napoleon, müttefikler karşısında bir kez daha şansını denemiştir. Ancak Waterloo Savaşı yine karşılıklı bir cephe taarruzuna dönüşmüştür. İngiliz direnişini kıramayan Napoleon, Prusya kuvvetlerinin yetişmesi ile birlikte bu savaşı kaybetmiş ve böylece siyasi kariyeri tamamen sona ermiştir (Barnes, 2022, 46; Armaoğlu, 1983, 7).

Napoleon tahtını kaybettiği gibi Fransa da büyük kayıplar yaşadığı dönemi yenilgi ile noktalamıştır. Bir bakıma Napoleon mutlak gücün, geçmiş başarıların ve yaşlanmanın getirdiği katılığın kurbanı olmuştur. Hırslarını dizginlemeyi başaramamış, nerede durması gerektiğini tespit etmekte zorlanmıştır. Uzlaşmaz bir tavır takınarak çevresi ile iletişim olanaklarını sınırlamıştır. Bunun neticesinde pek çok ülkeyi kendisine düşman etmiştir. Askeri yaratıcılığı ve esnekliği terk etmesi ve yanılmazlık hissine kapılması ise sadece yenilginin boyutunu büyütmesine yol açmıştır. Tabii yenilgileri sadece Napoleon'daki değişikliklere bağlamak isabetli değildir. Düşmanların sayı avantajı, Rus coğrafyasının ve ikliminin yarattığı kayıplar, düşmanlarının geçmiş savaşları analiz ederek çıkarttıkları dersler Fransa'nın yenilgisinde önemli rol oynamıştır. İngiltere'nin donanma gücü ile Fransa'nın denizlerdeki etkinliğini sınırlaması ve Fransa ile savaşan devletlere ekonomik destek vermesi de müttefiklerin Napoleon'u mağlup etmelerine katkı sağlamıştır.

3. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Her insan mutlak gücün, geçmiş başarıların ve yaşlanmanın getirdiği katılığın aynı ölçüde kurbanı olmamıştır. Bu tarz örneklerin başında Mustafa Kemal Atatürk gelmektedir. Atatürk, askeri eğitiminin ilk yıllarında klasik savaşın yanı sıra gerilla savaşı ile de ilgilenmiş ve askerliğe geniş bir çerçeveden bakabildiğini ve farklı bakış açılarına sahip olduğunu daha eğitim hayatı sırasında göstermiştir (Aydemir,

2011, 76-77). Hem klasik hem de gerilla savaşı konusuna eğilmesi ileriki yıllarda çok işine yaramış, çeşitli şartlar altında esnek ve yaratıcı olmasını sağlamıştır.

İtalya'nın Trablusgarp'ı işgali üzerine bölgeyi savunmak için gönüllü olan Osmanlı subayları arasında yer alan Atatürk, Trablus'ta İtalyanlara karşı gerilla savaşı yürütmüştür (Ortaylı, 2018, 87). Bu savaş genellikle asker sayısı ve askeri malzeme açısından zayıf olan tarafça kullanıldığı için yüksek yaratıcılık gerektirmektedir. Nitekim bölgedeki kuvvetleri organize eden Osmanlı subayları yerel imkanlarla sınırlı oldukları halde modern bir orduya sahip İtalyanlara karşı direnmeyi başarmışlardır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün dikkat çekici başarı kazandığı bir diğer olay Çanakkale Savaşı'dır. Bu savaş sırasında müttefikler Seddülbahir ve Arıburnu üzerinden iki önemli cephe açmışlardır (Mütercimler, 2021, 218). Böylece Gelibolu'nun kilit noktalarına hakim olarak donanmanın geçişi için Boğazı temizlemeyi hedeflemişlerdir (Aydın, 2015, 1457). Seddülbahir'den kuzeye doğru ilerlerken karşılarına çıkan Türk kuvvetlerini arkadan çevirmek için Arıburnu'na da çıkarma yapılmıştır (Akça, 2006, 109). Bigalı bölgesinde ihtiyat tümeninde görevli olan Mustafa Kemal Atatürk müttefiklerin ne yapabileceklerini hayal ederek doğru çıkarımda bulunmuştur. Emir almamış olmasına rağmen 25 Nisan 1915 günü ANZAC kuvvetlerinin ilerleyişini durdurarak buradaki savaşın, Birinci Dünya Savaşı'nın ve aynı zamanda Türk tarihinin kaderini belirlemiştir (Aydemir, 2011, 214; Ortaylı, 2018, 121). Mustafa Kemal Atatürk, Balkan Savaşları sırasında bölgenin savunmasına yönelik planlar hazırladığı için bölgenin coğrafyası hakkında bilgi edinmiştir. Çıkarma öncesinde kendisini düşmanın yerine koyarak neler yapılabileceğini hayal etmiş ve Arıburnu'na yapılacak bir çıkarma ile büyük kazançlar elde edileceğini anlamıştır. Mustafa Kemal, yaratıcılığı sadece kendi kuvvetlerini yönetmek için değil aynı zamanda düşmanın planlarını öngörmek için de kullanmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, Çanakkale Savaşı sonrasında Doğu Cephesi'nde Ruslarla savaşmıştır. 1916 yılına kadar Osmanlı Ordusu Rus kuvvetleri karşısında ağır yenilgiler yaşamış ve geri çekilmek zorunda kalmıştır. Atatürk, bölgeye geldikten sonra kuvvetlerini uygun gördüğü noktaya kadar geri çekmiş ve fırsat bulduğunda Çapakçur Savaşı'nda Rusları mağlup ederek Muş ve Bitlis'i geri almıştır (Volkan ve Itzkowitz, 2011, 159-160). Bu savaşa baktığımız zaman Atatürk'ün kuvvetlerini doğru zamana kadar geri çekmekte tereddüt etmediği ve gereksiz çarpışmalardan kaçınarak zayıflığı azalttığı görülmektedir. Sadece uygun gördüğü koşullar oluştuğunda ve doğru zamanda taarruz ederek başarılı olmuş, klasik şekilde bulunduğu mevkiyi ısrarla savunma yoluna gitmemiştir. Çanakkale'de yaşadığı büyük zafer onun olayları nesnel şekilde değerlendirme yeteneğini olumsuz etkilememiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Birinci Dünya Savaşı sırasında son görev aldığı yer Güney Cephesi olmuştur. Mustafa Kemal Paşa, 1918 yılı yaz aylarında 7. Ordu Kumandanı olarak Filistin'e geldiğinde Osmanlı ordusu büyük ölçüde erimiş ve İngilizler bölgeye büyük yığınak yapmışlardır. İngilizler artık saldırı için son hazırlıklarını tamamlamak üzereyken Mustafa Kemal Paşa yenilginin kaçınılmaz olduğunu fark etmiştir. Nitekim İngiliz saldırısı karşısında Osmanlı ordusu ağır bir yenilgi alırken Mustafa Kemal Paşa kendi kuvvetlerini bütün halde adım adım geri çekmeyi başarmıştır (Mango, 2013, 222; Üzen, 2007, 188, 190). Bu savaş öncesinde yaptığı nesnel değerlendirmeler sonucunda Mustafa Kemal Paşa İngilizleri durdurmanın mümkün olmadığını saptamış ve bunu üsleri ile paylaşmaktan çekilmemiştir. Ayrıca İngiliz taarruzunun başlamak üzeri olduğunu fark ederek bölgedeki meslektaşlarını uyarmıştır. İngiliz taarruzu sonrasında ordusunu düzenli bir şekilde geri çekmeyi başarırken aynı zamanda isyancı Arapların saldırıları ile mücadele etmeyi de başarmıştır. Bu durumda şüphesiz Mustafa Kemal Paşa'nın geniş bakış açısının ve esnekliğinin büyük rolü olmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk'ün esnekliği, yaratıcılığı ve hayata objektif bakışı askerlik alanı ile sınırlı değildir. Milli Mücadele sırasında askeri, diplomatik ve politik alanda esnekliğini ve yaratıcılığını korumayı bilmiştir. Kurtuluş çareleri aramak için İstanbul'a gelmiş ve daha sonra bu konuda hata yaptığını kabul ederek bir görev dahilinde Anadolu'ya geçmek için çaba göstermiştir (Mütercimler, 2016, 480).

Kongreler sürecinde Damat Ferit Paşa'ya karşı Anadolu'nun İstanbul ile iletişimini kesmiş ve İstanbul Hükümeti'ni bir anda etkisiz bırakmıştır. Bu durum karşısında Damat Ferit Paşa istifa etmek zorunda kalmıştır. Mustafa Kemal Atatürk resmi bir makamı ve askeri gücü olmadığı halde bu girişimi ile Osmanlı sadrazamını saf dışı bırakmayı başarmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk yaşı değişse de askeri esnekliğini ve yaratıcılığını korumayı bilmiştir. Kurtuluş Savaşı sırasında yaşananlar bu durumu açıkça göstermektedir. Biraz imkansızlıkların zorlamasıyla da olsa Milli Mücadele'nin ilk döneminde düşmana karşı Kuva-yı Milliye ile direnilmesini kabul ederek düzenli

ordunun daha sonra hayata geçirilmesini kabul etmiştir. Ancak güney cephesinde Kuva'yı Milliye'nin başarılı olması üzerine bölgeye düzenli kuvvetler gönderilmemiştir.

Batı Cephesi'nde Kütahya-Eskişehir Savaşları'ndaki yenilgi sonrasında durumu objektif şekilde analiz etmiş, kayıpları azaltmak için orduyu Sakarya Nehri'nin doğusuna çekmiştir (Mütercimler, 2016, 708-709). Katı bir tutum sergileyip orduyu elindeki savunmaya zorlaması durumunda büyük kayıplar yaşanacağını öngörmüştür. Siyasi baskılara göğüs germe pahasına geri çekilme emri vermekte tereddüt etmemiştir.

Sakarya Savaşı sırasında Yunan ordusunun baskısı karşısında Türk savunma hattında bazı gedikler açılmıştır. Mevcut askeri doktrin böyle bir durumda ordunun yeniden hat oluşturacak kadar geri çekilmesini öngörürken Mustafa Kemal Paşa yeni bir strateji deneyerek her birliğin kendi bölgesini savunmasını emretmiş ve geri çekilmemiştir (Mütercimler, 2016, 720). Oluşan durum karşısında Yunan komuta heyeti durumu anlamakta zorlanmış ve bir çözüm üretememiştir. Sonunda Yunan ordusu yenilgiyi kabul ederek Sakarya Nehri'nin batısına çekilmek zorunda kalmıştır.

Sakarya Savaşı zaferi sonrasında Mustafa Kemal Paşa geçmişteki zafer sarhoşluğuna kapılmamış, geçmişteki başarılarının etkisinde kalmamıştır. Bir yıl boyunca ordunun hazırlanması ve eğitilmesi için beklemiş ancak bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra harekete geçmeyi tercih etmiştir (Mütercimler, 2016, 732). Büyük Taarruz sırasında son derece riskli ve yaratıcı bir planı hayata geçirmekte tereddüt etmemiştir.

Tarihte pek çok büyük lider kazandıkları başarılar sonrasında çevrelerindeki güç odaklarını etkisiz hale getirmeye, parlamentoları kapatmaya veya meclisleri dağıtmaya çalışmışlardır. Oysa Mustafa Kemal Atatürk Milli Mücadele boyunca meclisteki muhaliflere karşı anlayışlı davranmış ve mücadeleyi daima meclis ile sürdürmüştür. Zafer sonrasında devrimler hayata geçirilirken bu devrimleri her zaman meclise onaylatmıştır. Şüphesiz devrimleri kabul etmeyecek pek çok kişi meclis dışında bırakılmıştır ancak mecliste çeşitli tartışmalar devam etmiş ve farklı fikirler varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Devrimlerin planlanması ve hayata geçirilişi aşamasında da Mustafa Kemal Atatürk daima çevresi ile iletişimi sürdürmüş, farklı fikirleri dinlemiş ve ondan sonra karar vermiştir. Karara vardığı zaman çevresini ikna etme yoluna gitmiş veya planını güncellemiştir. Pek çok zaferine ve ortan otoritesine rağmen her zaman kendisinin her şeyi bildiğini iddia etmemiştir.

İktidarının son yıllarında güçlü otoritesine, yaşının ilerlemesine ve hastalığına rağmen bir tiran veya diktatör gibi yanılmaz olduğunu iddia etmemiştir. Esnekliğini ve yaratıcılığını devam ettirdiği gibi hırslarını dizginlemeyi başarmıştır. Her zaman durumu objektif şekilde değerlendirmek için duygularını kontrol etmeyi başarmıştır.

4. SONUÇ

Tarihe baktığımız zaman büyük zaferlerin, mutlak gücün ve yaşlanmanın yöneticileri çoğu zaman olumsuz etkilediği göze çarpmaktadır. Bu durumdaki pek çok lider kendilerinin yanılmaz olduğuna ve her zaman zafere ulaşacaklarına kanaat getirerek, hırslarını dizginleyememişler ve hatalı kararlar vermişlerdir. Gittikçe yaratıcılıktan ve esneklikten uzaklaşmışlar, uzlaşmaz ve katı bir tutum takınmışlardır. Bu durum büyük felaketlere yol açmıştır. Tarihte bahsedilen bu duruma pek çok örnek sayılabilir. Bu makalede bu duruma örnek olarak dünya tarihinin en önemli figürlerinden biri olan Napoleon Bonaparte gösterilmiştir.

Sosyal bilimlerde doğa bilimleri gibi kesinlik yoktur. Günümüzde insanların birbirinden farklı olması gibi tarihteki figürler de benzer koşullar altında farklı şekilde davranabilmişlerdir. Mustafa Kemal Atatürk, Türk ve dünya tarihinin en önemli şahsiyetlerinden biridir. Askeri bir deha olmasının yanı sıra çok iyi bir devlet adamı ve başarılı bir devrimcidir. Askeri alanda büyük başarılar kazanmış ve bu durum kendisine büyük bir siyasi güç sağlamıştır. Bu gücü toplumsal yapıyı modern bir hale getirmek için kullanan Mustafa Kemal Atatürk tarihte ender görüldüğü şekilde mutlak güçten, büyük başarılarından ve fizyolojik etkenlerden olumsuz yönde etkilenmemiştir. Yaratıcılığını, esnekliğini, etkili iletişimini ve olaylara objektif bakma yeteneğini iktidarının sonuna kadar devam ettirmiştir. Hırslarını dizginlemeyi başarmış her kararını mantıksal ilkelere dayanarak almaya çalışmıştır. Hayata geçirdiği uygulamaların veya fikirlerin hatalı olması durumunda değişikliğe gitmiş asla yanılmaz olduğunu iddia etmemiştir.

KAYNAKÇA

- Akça, B. (2006). Mustafa Kemal'in Askerlik Hayatında Çanakkale Savaşları'nın Yeri. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Özel Sayı), 107-114.
- Almond, G. (1956). Comparative Political Systems. *Journal of Politics*, 18(3), 391-409.
- Armaoğlu, F. (1983). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Armaoğlu, F. (1997). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Aydemir, Ş. S. (2011). *Tek Adam*. C. 1. Remzi Kitapevi.
- Aydın, M. (2015). Çanakkale Savaşlarında Mustafa Kemal Atatürk. *Belgi Dergisi*, 0(10), 1455-1460.
- Barnes, G. (2022). *Napoleon Bonaparte*. Kronik Yayınları.
- Diamond, A. (2013). Executive Functions. *Annual Review of Psychology*, 64(0), 135-168.
- Gutchess, A. (2014). Plasticity of the Aging Brain: New Directions in Cognitive Neuroscience. *Science*, 346(6209), 579-582.
- Lövden, M., Ghisletta, P. ve Lindenberger, U. (2005). Social Participation Attenuates Decline in Perceptual Speed in Old and Very Old Age. *Psychology and Aging*, 20(3), 423-434.
- Mango, A. (2013). *Atatürk Modern Türkiye'nin Kurucusu*. Remzi Kitapevi.
- Mann, M. (2004). *The Dark Side of Democracy: Explaining Ethnic Cleansing*. Cambridge Press.
- Mikaberidze, A. (2016). *Operational Art of War*. Leiden and Brill Publishing.
- Mütercimler, E. (2016). *Fikrimizin Rehberi Gazi Mustafa Kemal*. Alfa Yayınları.
- Mütercimler, E. (2021). *Gelibolu 1915*. Alfa Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2018). *Gazi Mustafa Kemal Atatürk*. Kronik Yayınları.
- Öztürk, T. (2019). *Karşılaştırmalı Harp Tarihi: Napolyon Karşısında Rus Savunması ve İstiklal Savaşı'nda Türk Direnişi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). (571726). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Raz, N. ve Kennedy, K. (2009). Aging and the Neurobiology of Learning and Memory. *Neuropsychology Review*, 19(4), 415-435.
- Renshon, S. (2018). *The Psychological Assessment of Politic Leaders: With Profiles of Saddam Hussein and Bill Clinton*. Routledge.
- Roberts, (A). (2023). *Napoleon*. Kronik Yayınları.
- Svolik, M. (2012). *The Politics of Authoritarian Rule*. Cambridge Press.
- Tucker, R. (2006). *Stalin in Power: The Russian Revolution from Above 1928-1941*. W. W. Norton and Company.
- Uçarol, R. (2006). *Siyasi Tarih 1789-2001*. Der Yayınları.
- Uçarol, R. (2013). *Siyasi Tarih 1789-2012*. Der Yayınları.
- Üzen, İ. (2007). İngiliz Resmi Yayınına Göre Birinci Dünya Savaşı'nda Mustafa Kemal Paşa'nın İngilizlerle Son Çarpışması: Haritan Olayı (26 Ekim 1918). *Tarih Dergisi*, 0(45), 175-192.
- Volkan, V. ve Itzkowitz, N. (2011). *Atatürk/Anatürk*. İstanbul: Alfa Yayınları.